

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย “การศึกษาการดำเนินงานการใช้หลักสูตรตามแนวโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษาของสถานศึกษานำร่อง, กรมอาชีวศึกษา” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานและปัญหาการดำเนินงานการใช้หลักสูตรตามแนวโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษาของสถานศึกษานำร่อง กรมอาชีวศึกษา

ประชากร คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษานำร่องของโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษา จำนวน 22 แห่ง โดยผู้บริหารสถานศึกษา ทำการศึกษาจากประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียนนักศึกษา ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวางแผนและพัฒนา หัวหน้าคณะวิชา หัวหน้าแผนกวิชา รวมผู้บริหาร 264 คน สำหรับครูผู้สอน ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง โดยสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified sampling) เป็นแผนกวิชา แล้วเลือกสุ่มแบบง่าย (simple random sampling) จากแต่ละแผนกวิชา แผนกละ 2 คน รวมกลุ่มตัวอย่างครูผู้สอน 440 คน รวมประชากรและกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 704 คน

ขอบเขตเนื้อหาที่ศึกษาครอบคลุมแนวทางการดำเนินงานในด้านการบริหาร และแนวทางการปฏิบัติของครูผู้สอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และแบบปลายเปิด (Open ended) จำนวน 2 ชุด ชุดที่ 1 สำหรับผู้บริหาร ชุดที่ 2 สำหรับครูผู้สอน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปจำนวน 704 ชุด ได้รับคืนจำนวน 614 ชุด คิดเป็นร้อยละ 87.22 จำแนกเป็นผู้บริหารจำนวน 229 ชุด คิดเป็นร้อยละ 86.74 ครูผู้สอนจำนวน 385 ชุด คิดเป็นร้อยละ 87.50 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินงานและปัญหาการดำเนินงานการใช้หลักสูตรตามแนวโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษาของสถานศึกษานำร่อง กรมอาชีวศึกษา สรุปผลได้ดังนี้

1. สถานภาพของผู้บริหารและครูผู้สอนที่ให้ข้อมูล ได้แก่

ผู้บริหารที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41 – 45 ปี มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งผู้บริหาร 1 – 5 ปี และเคยเข้ารับการอบรม ประชุม สัมมนาเกี่ยวกับการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษา เฉลี่ย 1 – 2 ครั้ง มากที่สุด

ครูผู้สอนที่ให้ข้อมูล ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และมีอายุระหว่าง 26–30 ปี มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นครูผู้สอนวิชาชีพ มีประสบการณ์ในการสอนอยู่ระหว่าง 1–5 ปี และเคยเข้ารับการอบรม ประชุม สัมมนาเกี่ยวกับการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษา เฉลี่ย 1 – 2 ครั้งมากที่สุด

2. การดำเนินงานและปัญหาการดำเนินงานการใช้หลักสูตรตามแนวโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษา

2.1 การเตรียมการดำเนินงานในด้านการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา

2.1.1 การกำหนดนโยบาย/แผนงาน/โครงการดำเนินงานในสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่มีการกำหนดนโยบายเฉพาะของสถานศึกษาเพิ่มเติม โดยนโยบายที่กำหนดเพิ่มเติมส่วนใหญ่ คือ การที่จะต้องทำการพัฒนาทั้งโรงเรียนพร้อมกัน (Whole school approach) ซึ่งผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายได้แก่ ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ฝ่ายวิชาการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียนนักศึกษา และหัวหน้าคณะวิชา ก่อนการกำหนดแผนการดำเนินงานในสถานศึกษา มีการเตรียมการโดย แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานได้แก่ คณะกรรมการดำเนินการจัดทำแผนงานการบริหารและการจัดการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการ คุณธรรม จริยธรรมฯ คณะกรรมการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ครูผู้สอน ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คู่มือการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการเรียนการสอนอาชีวศึกษา หลักสูตร ความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนความสามารถของครูผู้สอนและบุคลากรอื่นในสถานศึกษา ในด้านการจัดทำแผนการดำเนินงานนั้น

ส่วนใหญ่จัดทำโดยการประชุมคณะกรรมการเพื่อวางแผนการดำเนินงาน และบรรจุแผนการดำเนินงานเป็นแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา โดยมีแผนงานที่กำหนดเป็นส่วนใหญ่ คือ แผนงานการจัดทำแผนการสอนที่มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ ของครูผู้สอน แผนงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และแผนงานเกี่ยวกับการจัดประชุม อบรม สัมมนาเพื่อสร้างความตระหนักและให้ความรู้แก่ครูผู้สอน นอกจากนี้ ยังพบว่าสถานศึกษาประสบปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายในเรื่องของการขาดการรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบมากที่สุด

2.1.2 การจัดประชุมชี้แจง/อบรม/สัมมนาให้แก่ครูผู้สอน พบว่า ส่วนใหญ่สถานศึกษามีการจัดประชุมเพื่อให้ความรู้และสร้างความตระหนักแก่ครูผู้สอน โดยผู้บริหารเป็นผู้ชี้แจงนโยบาย แผนงานและแนวปฏิบัติแก่ครูผู้สอน จัดอบรมให้ความรู้แก่ครูผู้สอนโดยเชิญวิทยากรจากภายนอก และ จัดอบรม/สัมมนาเชิงปฏิบัติการแก่ครูผู้สอนโดยแกนนำที่ได้รับ การอบรมจากกรมอาชีวศึกษาเป็นผู้ถ่ายทอด เนื้อหาสาระของการประชุม อบรม สัมมนา ประกอบด้วย ความสำคัญและความจำเป็นในการที่จะต้องพัฒนาการเรียนการสอนตามแนวโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษา แผนการสอนและองค์ประกอบของแผนการสอน การเขียนแผนการสอนที่มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินตามสภาพจริง และการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งในการจัดประชุมชี้แจงนั้นส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่องของการขาดแคลนวิทยากรที่เชี่ยวชาญ และ ครูผู้สอนไม่ตระหนักถึงความสำคัญ

2.2 การเตรียมการด้านการปฏิบัติของครูผู้สอน

2.2.1 การกำหนดคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เหมาะสมกับธรรมชาติวิชา พบว่า ก่อนการกำหนดคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จะบูรณาการในรายวิชาที่สอนนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการเตรียมการโดยศึกษาคุณลักษณะ 14 ประการที่กรมอาชีวศึกษากำหนดในคู่มือการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร วิเคราะห์ลักษณะธรรมชาติวิชาที่จะสอน โดยส่วนใหญ่ครูผู้สอนเลือกกำหนดเองจากคุณลักษณะ 14 ประการที่กรมอาชีวศึกษากำหนด โดยพิจารณาจากธรรมชาติของรายวิชาตามที่เห็นสมควร ซึ่งส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการกำหนดคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่

เหมาะสมกับธรรมชาติวิชา ในเรื่องขาดความรู้ความเข้าใจในรูปแบบและวิธีการอย่างชัดเจน ทำให้ไม่สามารถกำหนดคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่เหมาะสมได้

2.2.2 การจัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พบว่า แผนการสอนที่ครูผู้สอนจัดทำนั้น ส่วนใหญ่เป็นแผนการสอนรายวิชาเดียวที่มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ แบบสอดแทรกคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้ใน โดยการจัดทำเป็นการทำคนเดียวเฉพาะวิชาของตนเอง องค์ประกอบของแผนการสอนที่ครูผู้สอนจัดทำส่วนใหญ่ประกอบด้วย การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ กำหนดสาระสำคัญและเนื้อหา กำหนดกิจกรรม กำหนดวิธีการวัดผลประเมินผลอย่างชัดเจน จัดทำเอกสารประกอบการสอน จัดทำ/จัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน และจัดทำแบบสังเกตพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ โดยส่วนใหญ่มีวิธีการกำหนดจุดประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ แบบผสมผสานระหว่างการกำหนดแทรกลงในจุดประสงค์ด้านความรู้ กับการกำหนดเป็นจุดประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ แยกออกจากจุดประสงค์ด้านความรู้ ปัญหาที่พบในการจัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการ คุณธรรม จริยธรรมฯ ของครูผู้สอนส่วนใหญ่ คือ สอนหลายวิชาทำให้ไม่สามารถจัดทำแผนการสอนที่มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ ได้ครบทุกรายวิชาที่สอน และมีภาระงานอื่นที่นอกเหนือจากงานสอนมาก ทำให้ไม่มีเวลาในการจัดทำแผนการสอน

2.3 การดำเนินการด้านการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา

2.3.1 การสนับสนุนการเรียนการสอน พบว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่ นอกจากจะจัดการประชุมชี้แจง และจัดอบรม สัมมนา ให้ความรู้แก่ครูผู้สอนแล้ว ยังส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาตนเองของครูผู้สอน โดยการสนับสนุนให้ครูผู้สอนทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาเทคนิควิธีในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ ในระหว่างการเรียนการสอน จัดส่งครูผู้สอนได้รับการอบรมเพิ่มเติมทั้งในส่วนที่หน่วยงานอื่นจัด

ในด้านการให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่ครูผู้สอนในการเตรียมการสอนนั้น ส่วนใหญ่สถานศึกษาดำเนินการโดยให้ความรู้ความเข้าใจในการเขียนแผนการสอนที่มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ ช่วยเหลือและแนะนำรูปแบบและเทคนิคในการจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ นอกจากนั้น สถานศึกษาส่วนใหญ่ยังมีการจัดสภาพแวดล้อม สถานที่ ระบบการทำงานที่อำนวยความสะดวกต่อการจัดการเรียนการสอน โดยจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ เช่น ป้ายคำขวัญส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมฯ จัดระบบการทำงานเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลให้เอื้อต่อการประเมินตามสภาพจริง

จัดตารางสอนให้เอื้อต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเหมาะสมกับการสอนแต่ละรายวิชามากขึ้น

ในด้านปัญหานั้น พบว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่ประสบปัญหา เกี่ยวกับภาระหน้าที่ของครูผู้สอนมากเกินไปทั้งงานสอนและงานอื่นที่นอกเหนือจากงานสอนมากเกินไป จนมีผลกระทบต่อกรเตรียมการสอน

ในด้านครูผู้สอนพบว่า ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนในด้านการเรียนการสอนจากสถานศึกษาในเรื่อง การได้รับคำแนะนำเพิ่มเติมจากหัวหน้าแผนก / หัวหน้าคณะวิชา และผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการอย่างสม่ำเสมอ

2.3.2 การนิเทศติดตามผลและการให้ความช่วยเหลือ พบว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่มีการจัดระบบการนิเทศภายใน โดยมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของหัวหน้าคณะ/แผนกวิชา และมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดการนิเทศภายใน มีการจัดทำปฏิทินการนิเทศและกำหนดแนวปฏิบัติให้มีการนิเทศตามกำหนดการ วิธีการที่ใช้ในการนิเทศ คือ พิจารณาแผนการสอนและบันทึกหลังการสอน การเยี่ยมชั้นเรียน/ การสังเกตการสอน สำหรับปัญหาในการนิเทศติดตามผล นั้น พบว่า ส่วนใหญ่สถานศึกษาประสบปัญหาเกี่ยวกับการขาดการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอ

ในด้านครูผู้สอนนั้น พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับการนิเทศด้วยกิจกรรมการบรรยายและการใช้เครื่องมือทดสอบ เรื่องที่ได้รับการนิเทศส่วนใหญ่ คือ การเขียนแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครูผู้สอนส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการรับการนิเทศ คือ ขาดผู้ให้คำแนะนำที่ดี ต้องการรับการนิเทศแต่ไม่เคยได้รับการนิเทศ

2.3.3 การจัดกิจกรรมนักเรียนนักศึกษาเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ พบว่า การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมภายนอกชั้นเรียน นั้น สถานศึกษาส่วนใหญ่จัดทั้งกิจกรรมเดิมตามที่เคยปฏิบัติ เช่น กิจกรรมกีฬา กิจกรรมลูกเสือและเนตรนารีวิสามัญ กิจกรรมองค์การวิชาชีพ กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมเพื่อนำการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนนักศึกษาโดยเฉพาะ เช่น กิจกรรมคนดีศรีอาชีวะ กิจกรรมการรณรงค์รักษาความสะอาดภายในสถานศึกษา กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ ฯลฯ ปัญหาที่พบในการจัดกิจกรรมนักเรียนนักศึกษาเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ ของสถานศึกษาส่วนใหญ่ คือ ครูผู้สอนมีคาบสอนมาก ทำให้ไม่สนใจในการจัดกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา

ส่วนในด้านครูผู้สอน พบว่า ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา โดยเป็นที่ปรึกษาให้แก่ผู้เรียน ซึ่งส่วนใหญ่ของครูผู้สอนเห็นว่าปัญหาในการจัดกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา คือ กิจกรรมในด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่จัดไม่น่าสนใจ ทำให้ผู้เรียนไม่เข้าร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ

2.4 การดำเนินการด้านการปฏิบัติของครูผู้สอน

2.4.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ก่อนทำการสอน ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการเตรียมการสอนโดยเตรียมสื่อการเรียนการสอนตามแผนการสอน และศึกษาแผนการสอนที่จัดทำขึ้น และ/หรือคู่มือครู อย่างละเอียด กิจกรรมที่ครูผู้สอนใช้เป็นประจำในการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด 4 อันดับ คือ การบรรยาย การทำงานกลุ่ม การฝึกปฏิบัติจริง และการถาม-ตอบ หลักปฏิบัติที่ครูผู้สอนยึดถือในการจัดการเรียนการสอน คือ เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้ ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครูผู้สอนและเพื่อน และได้ฝึกวินัยใน ตนเอง ปัญหาที่ครูผู้สอนส่วนใหญ่พบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ ผู้เรียนคุ้นเคยกับการเป็นผู้รับฟังเพียงอย่างเดียว ทำให้กิจกรรมการเรียนรู้บางอย่างไม่ประสบผล วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงครบทุกคน สภาพห้องเรียนและจำนวนผู้เรียนในแต่ละชั้นที่มากเกินไป ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.4.2 การวัดผลและประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ ในระหว่างการเรียนการสอนและการประเมินผลทั้งรายวิชา พบว่า วิธีที่ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้วัดผลประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ ผู้เรียนในระหว่างการเรียนการสอน คือ การใช้แบบบันทึกการสังเกต พฤติกรรมที่แสดงออกของผู้เรียนในขณะทำงาน และการใช้ข้อมูลจากชิ้นงานของผู้เรียน โดยมีสัดส่วนคะแนนระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคะแนนด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ ตลอดทั้งรายวิชาเป็น 80 : 20 และวิธีการประเมินผลปลายภาคส่วนใหญ่ใช้วิธีนำคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับคะแนนคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่วัดได้จากการเรียนการสอนทุกครั้งรวมกัน แล้วประเมินผล ปัญหาที่ครูผู้สอนส่วนใหญ่พบในการวัดผลและประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ คือ จำนวนผู้เรียนในแต่ละชั้นมากเกินไป และครูผู้สอนขาดประสบการณ์และความชำนาญ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการจัดบันทึกการสังเกตพฤติกรรมได้อย่างทั่วถึง

2.5 การประเมินผลด้านการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา

2.5.1 การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนโดยภาพรวมในแต่ละภาคเรียน พบว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินการโดยใช้ข้อมูลจากหลายด้าน ทั้งจากการประเมินในการเรียนการสอนรายวิชา และจากการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา ส่วนปัญหาในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนโดยภาพรวมเมื่อสิ้นภาคเรียนนั้น สถานศึกษาส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่อง การขาดการประเมินอย่างเป็นระบบภายนอกชั้นเรียน ขาดการจัดเก็บข้อมูลที่ดี กรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ได้รับการแต่งตั้งมีน้อย แต่ภาระมากในการติดตามผู้เรียนซึ่งมีจำนวนมาก ทำให้ไม่มีประสิทธิภาพในการประเมิน

2.5.2 การสรุปรวบรวมข้อมูลและรายงานผล พบว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่มีการรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน โดยจัดทำเป็นสรุปผลการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ปัญหาและอุปสรรคในทุกสิ้นภาคเรียนเสนอต่อผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อนำข้อมูลไปใช้ต่อไปเท่านั้น มีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานน้อยมาก ปัญหาที่พบในการสรุปรวบรวมข้อมูลและรายงานผล คือ ขาดการวางแผนในเรื่องการสรุปรายงานผล

2.6 การประเมินผลด้านการปฏิบัติของครูผู้สอน พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการประเมินผลในการนำแผนการสอนไปใช้กับสถานการณ์จริง ด้วยการจดบันทึกหลังการสอนเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่เป็นปัญหาของผู้เรียนบางคน และปัญหาที่ทำให้ไม่สามารถทำตามแผนการสอนได้ และส่วนใหญ่มีการนำข้อมูลที่ได้ไปทำการปรับปรุงแผนการสอนที่จะสอนในครั้งต่อไปทุกครั้ง ปัญหาที่พบในการปรับปรุงแผนการสอนได้แก่ ครูผู้สอนไม่มีเวลาในการจัดทำ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย การดำเนินงานการใช้หลักสูตรตามแนวโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษาของสถานศึกษานำร่อง มีประเด็นน่าสนใจที่สามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. การเตรียมการดำเนินงานในด้านการบริหาร

การกำหนดนโยบาย / แผนงาน / โครงการดำเนินงานในสถานศึกษา จากผลการวิจัย พบว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่มีการกำหนดนโยบายเฉพาะของสถานศึกษาเพิ่มเติม

นอกเหนือจากการดำเนินการตามที่กรมอาชีวศึกษาสั่งการ โดยนโยบายที่สถานศึกษาส่วนใหญ่ กำหนดคือ การพัฒนาทั้งโรงเรียนพร้อมกัน (whole school approach) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการถูกต้องที่สถานศึกษากำหนดนโยบายเพื่อให้ทุกฝ่ายในสถานศึกษาได้ทราบและดำเนินการไปพร้อม ๆ กันทุกส่วนของสถานศึกษา เพราะการบริหารจัดการเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งของผู้บริหาร และการจะพัฒนาการเรียนการสอนให้ปลูกฝังคุณลักษณะของผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทั้งกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและกระบวนการสอนของครู รวมถึงปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ เช่น การบริหารจัดการด้านทรัพยากร ระบบการทำงานต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการปรับเปลี่ยน เป็นการยากที่จะให้การพัฒนาหรือการปรับเปลี่ยนเกิดขึ้นได้ หากยังคงมีสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการปรับเปลี่ยนนั้น ไม่ปรับเปลี่ยนไปด้วย (ทิศนา ชนมมณี, 2544) ดังนั้น การที่สถานศึกษามีนโยบายชัดเจนในเรื่องของการพัฒนาปรับเปลี่ยนทั้งระบบโรงเรียน จึงเป็นการวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้ทุกฝ่ายในสถานศึกษาตระหนักและให้ความสำคัญในการดำเนินงานอย่างจริงจังอีกด้วย

นอกจากนั้น ผลการวิจัยยังพบปัญหาในการกำหนดนโยบายและการจัดทำแผนงาน / โครงการ คือ การขาดการรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นปัญหาที่มีความสำคัญมาก เพราะการกำหนดนโยบาย / แผนงาน ใด ๆ ก็ตาม ข้อมูลเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมาก ดังที่ อุทัย บุญประเสริฐ (มปป.) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนที่มีความสำคัญในการปฏิบัติการจัดทำแผนงาน/โครงการ ขั้นตอนแรกก็คือ การศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันเพื่อกำหนดปัญหาและความต้องการในการพัฒนา ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ของสถานศึกษาถือเป็นปัจจัยนำเข้าที่มีความสำคัญมาก ตามทฤษฎีการทำงาน หรือ ระบบ I - P - O (Input - Process - Output) ดังนั้น สถานศึกษาจึงควรทำการรวบรวมข้อมูลทุกด้านของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ เพราะข้อมูลเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการวางแผนและแผนเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งสำหรับการบริหารที่มีประสิทธิภาพสูง

การจัดประชุมชี้แจง/อบรม/สัมมนาแก่ครูผู้สอน พบว่า สถานศึกษามีการดำเนินการทั้งในรูปแบบการประชุมชี้แจงนโยบายและแนวทางปฏิบัติโดยผู้บริหาร การจัดอบรมให้ความรู้แก่ครูผู้สอนโดยเชิญวิทยากรจากภายนอก และจัดอบรม / สัมมนาเชิงปฏิบัติการแก่ครูผู้สอนโดยแกนนำที่ได้รับการอบรมจากกรมอาชีวศึกษาเป็นผู้ถ่ายทอด เนื้อหาสาระในการประชุม / อบรม นั้น มีทั้งการให้ความรู้ และการสร้างความตระหนักให้แก่ครูผู้สอนในเรื่องของความสำคัญและความจำเป็นในการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมฯ ตามที่ปรากฏอยู่ในวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดประชุมชี้แจงแก่ครูผู้สอนเป็นงานที่มีความ

สำคัญมาก เพราะครูผู้สอนเป็นบุคคลที่สำคัญที่จะนำ หลักสูตรไปใช้กับผู้เรียนโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมฯ ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การที่สถานศึกษาจัดการอบรมโดยเนื้อหาสาระมีทั้งการให้ความรู้และสร้างความตระหนักนั้น ถูกต้องสอดคล้องกับการศึกษาของนางลักษณ์ พันธุ์สมฤทธิ์ (2536) ที่พบว่า มีครูผู้สอนจำนวนไม่น้อยที่ไม่ตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องดังกล่าว โดยถือเป็นภาระหน้าที่หรืองานรับผิดชอบของบุคลากรบางฝ่ายในสถานศึกษาเท่านั้น และสอดคล้องกับ ทิศนา ขมมณี (2542) ที่กล่าวว่า ในข้อเท็จจริงแล้ว เราพบว่า มีครูเป็นจำนวนไม่น้อยที่ได้เรียนรู้หลักการและทฤษฎีต่าง ๆ ไปแล้ว แต่ขาดความรู้ที่จะนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน เพราะเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องของนามธรรม ทำได้ยาก ไม่เหมือนกับการพัฒนาด้านความรู้และทักษะทางวิชาชีพ

2. การเตรียมการในด้านการปฏิบัติของครูผู้สอน

การกำหนดคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เหมาะสมกับธรรมชาติวิชา พบว่า ก่อนการกำหนดคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จะบูรณาการในรายวิชาที่สอนนั้น ครูผู้สอนมีการเตรียมการโดยการศึกษาคุณลักษณะ 14 ประการที่กรมอาชีวศึกษากำหนด ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร วิเคราะห์ธรรมชาติของวิชาที่จะสอน โดยครูผู้สอนส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการกำหนดคุณธรรม จริยธรรมฯ คือ ไม่สามารถกำหนด คุณธรรม จริยธรรมฯ ที่เหมาะสมได้ เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในรูปแบบอย่างชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ปัญหาที่พบมิได้เป็นอุปสรรคต่อการเลือกกำหนดคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จะบูรณาการในรายวิชาที่สอนของครูผู้สอนมากนัก เพราะคุณลักษณะ 14 ประการที่กรมอาชีวศึกษากำหนดนั้น เป็นคุณลักษณะของคุณธรรม จริยธรรมฯ ขั้นพื้นฐานที่ต้องมีการปลูกฝัง การย้ำเตือน และการทบทวนต่อจากการปลูกฝังในวัยเด็ก ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ นั้น สามารถที่จะจัดได้ในทุกวิชา ขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนมากกว่า (จันทรเพ็ญ เชื้อพานิช และรัชนิกร หงส์พันธ์, 2545)

การจัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พบว่า แผนการสอนที่ครูผู้สอนจัดทำขึ้นนั้น เป็นแผนการสอนรายวิชาเดียวที่มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ ตามที่กำหนดแบบสอดแทรก ซึ่งในการกำหนดจุดประสงค์ด้าน คุณธรรม จริยธรรมฯ นั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการกำหนดแทรกเข้าไปในจุดประสงค์ด้านความรู้เลย กับการแยกเขียนจุดประสงค์ด้านคุณธรรม

จริยธรรมที่จะปลูกฝังออกต่างหาก ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการเขียนจุดประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่ คมกฤษ อนามนารถ (2544) กำหนดไว้ 3 วิธี คือ

- เอาคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่กำหนดไว้แล้วแทรกเข้าไปในจุดประสงค์ด้านความรู้เลย เช่น จุดประสงค์เดิมเขียนไว้ว่า “นักเรียนสามารถผสมสารเคมีได้อย่างถูกต้อง” เป็นจุดประสงค์ที่วัดเน้นด้านความรู้และทักษะ แต่เมื่อเอาคุณธรรม จริยธรรมฯ เข้าไปบูรณาการสามารถเขียนได้เป็น “นักเรียนร่วมกันผสมสารเคมีได้อย่างถูกต้อง ไม่เกิดอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น”

- เขียนจุดประสงค์วัดความรู้แบบเดิม แต่แยกคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่ประสงค์จะพัฒนาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนออกมาต่างหาก เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม ความระมัดระวัง รอบคอบ ความรับผิดชอบ

- ผสมผสานระหว่างแบบที่ 1 และแบบที่ 2 เข้าด้วยกัน

นอกจากนั้น ยังพบว่า ครูผู้สอนประสบปัญหาในการจัดทำแผนการสอน คือ ครูผู้สอนสอนหลายวิชา และมีภาระงานอื่นที่นอกเหนือจากการสอนมาก ทำให้ไม่มีเวลาในการจัดทำแผนการสอน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า แผนการสอนเป็นผลของการเตรียมการอย่างเป็นรูปธรรมในการจัดการเรียนการสอนหรือการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนของครูผู้สอน (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539) ซึ่งครูผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญและดำเนินการ อย่างไรก็ดี การที่ครูผู้สอนมิได้มีภาระเรื่องงานสอนแต่เพียงอย่างเดียว ก็ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเรียนการสอนได้

จากผลการวิจัยในเรื่องการเตรียมการด้านการปฏิบัติของครูผู้สอนทั้งในเรื่องการกำหนดคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่เหมาะสมกับธรรมชาติวิชา และการจัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ ที่พบนั้น เป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับการศึกษาของรอยพิมพีใจเพชรกุล (2545) ซึ่งทำการศึกษาเรื่อง “การจัดอาชีวศึกษาโดยการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์” และพบว่า รูปแบบการจัดเป็นรูปแบบที่ครูผู้สอนแต่ละวิชาเลือกองค์ประกอบคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จะบูรณาการในรายวิชาของตน แล้วร่วมกับครูในแผนกวิชาพิจารณาปรับปรุงให้สามารถบูรณาการได้ครบทุกองค์ประกอบในแต่ละชั้นปี ต่อจากนั้น ครูแต่ละวิชาก็นำไปบูรณาการในแผนการสอน การปฏิบัติการสอน การวัดและประเมินผลในรายวิชาของตน ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพ โดยมีคะแนนพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนที่จัดการเรียนการสอนในรูปแบบดังกล่าว ต่างจากนักเรียนที่เรียนโดยวิธีปกติ ไม่ได้ใช้รูป

แบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. การดำเนินการด้านการบริหาร

การสนับสนุนการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารให้การส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาตนเองของครูผู้สอนเป็นอย่างดี โดยมีการจัดอบรมให้ความรู้ จัดหัวหน้าแผนกวิชา หัวหน้าคณะวิชา ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ คอยให้คำปรึกษาแนะนำเพิ่มเติมอยู่เสมอ และจัดให้ครูผู้สอนได้รับการอบรมเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนให้ครูค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองโดยการทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาเทคนิควิธีในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ จัดอำนวยความสะดวกในการเตรียมการสอนของครู จัดสภาพแวดล้อมและระบบการทำงานที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าสถานศึกษาดำเนินการได้สอดคล้องกับหลักการในการสนับสนุนครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนที่ อ่าง บัวศรี (2542) กล่าวไว้ 5 ประการ คือ

- กำลังคน คือ การดำเนินการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ครูผู้สอน เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องดำเนินการ
- วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และสื่อการเรียนการสอน ช่วยให้การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนสามารถทำได้หลายรูปแบบ
- การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การที่ผู้สอนจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดียังไงอย่างเสมอและส่งเสริมคุณภาพการทำงานของตนเองให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ผู้สอนจะต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เช่น การศึกษาวิจัย การดูงานนอกสถานที่ ฯลฯ
- การเพิ่มพูนขวัญและกำลังใจ
- การนิเทศการศึกษา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสถานศึกษาจะให้การสนับสนุนการเรียนการสอนเป็นอย่างดี แต่ก็ยังพบว่ามีปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อจัดการเรียนการสอนมากที่สุด คือ ปัญหาที่ครูผู้สอนมีภาระหน้าที่นอกเหนือจากงานสอนมาก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากเป็นเช่นนี้ต่อไป อาจส่งผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจในการพัฒนาการเรียนการสอนของครูผู้สอนได้

การนิเทศติดตามผลและให้ความช่วยเหลือ ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาจัดการนิเทศภายใน โดยมีการจัดทำแนวปฏิบัติและกำหนดการเป็นปฏิทินการนิเทศไว้ชัดเจน แต่วิธี

การใช้ในการนิเทศ คือ การตรวจแผนการสอนมากที่สุด ผู้นิเทศได้แก่ หัวหน้าแผนกวิชา หัวหน้าคณะวิชา และผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง สำหรับปัญหาที่พบในการนิเทศ คือ ขาดการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอ ส่วนปัญหาในการรับการนิเทศของครูผู้สอน พบว่า ขาดผู้ให้คำแนะนำที่ดี ต้องการรับการนิเทศแต่ไม่เคยได้รับการนิเทศ ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาดังกล่าวมีความสอดคล้องกัน การขาดการนิเทศติดตามผลอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ผู้รับการนิเทศจึงรู้สึกว่าจะไม่ได้รับการนิเทศ และยังทำให้ขาดข้อมูลย้อนกลับสำหรับนำมาใช้ปรับปรุงการดำเนินงาน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังเห็นว่า การนิเทศด้วยการตรวจแผนการสอนอาจช่วยให้ฝ่ายบริหารได้ทราบข้อมูลว่า ครูผู้สอนเตรียมการสอนอย่างไร หรือมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมฯ อย่างไรบ้าง แต่อาจทำให้ผู้สอนเกิดความคับข้องใจและวิตกกังวลได้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ครูผู้สอนได้รายงานถึงปัญหาในการจัดทำแผนการสอนไว้ว่ามีภาระงานอื่นที่นอกเหนือจากการสอนมาก ทำให้ไม่มีเวลาในการจัดทำแผนการสอน ดังนั้น การนิเทศด้วยการตรวจแผนการสอนนั้น สถานศึกษาควรมีการทำความเข้าใจทั้งกับครูผู้สอนและกับผู้นิเทศว่าเป็นการดำเนินการให้ความช่วยเหลือครูผู้สอนให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ ได้อย่างเป็นผล เพื่อลดความวิตกกังวลและความคับข้องใจของครูผู้สอน เพราะการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานอย่างมีแผน เป็นการกระทำที่มีขั้นตอนและต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้รับการนิเทศเกิดการตื่นตัว คลายความวิตกกังวลและความคับข้องใจ มีความเข้าใจที่จะใช้วิธีการในการพัฒนานักวิชาชีพ โดยมีการปรับปรุงการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลา และต่อเนื่อง (บันลือ พุกกะวัน, 2537) นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังเห็นว่า การนิเทศด้วยวิธีที่หลากหลาย จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่า ดังที่ ธารง บัวศรี (2542) ได้กล่าวไว้ว่า การช่วยให้ครูผู้สอนได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องสามารถกระทำได้หลายวิธี เช่น โครงการนิเทศตนเอง การประชุมสัมมนาทางวิชาการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาวิจัย การศึกษาดูงาน นอกสถานที่ การให้ความรู้โดยใช้สื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ฯ

การจัดกิจกรรมนักเรียนนักศึกษาเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ พบว่า สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมทั้งที่เป็นกิจกรรมเดิมที่เคยปฏิบัติ เช่น กิจกรรมกีฬา กิจกรรมลูกเสือ และเนตรนารีวิสามันต์ กิจกรรมองค์การวิชาชีพ ฯลฯ และกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเน้นการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมฯ โดยเฉพาะ เช่น กิจกรรมคนดีศรีอาชีพ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะต่าง ๆ โดยครูผู้สอนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา โดยเป็นที่ปรึกษาให้แก่ผู้เรียน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การจัดกิจกรรมทั้ง 2 ลักษณะล้วนเหมาะสมเหมือนกันในการพัฒนาและปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรมฯ อธิบายได้ด้วยทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญา ของ

Piaget ซึ่งกล่าวไว้ว่า พัฒนาการทางสติปัญญาเป็นผลเนื่องมาจากการปะทะสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลพยายามปรับตัวโดยใช้กระบวนการดูดซึม (Assimilation) และกระบวนการปรับให้เหมาะสม (Accommodation) โดยพยายามปรับความรู้ ความคิดเดิมกับสิ่งแวดล้อมใหม่ ซึ่งทำให้บุคคลอยู่ในภาวะสมดุล สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ กระบวนการดังกล่าว เป็นกระบวนการพัฒนาโครงสร้างทางสติปัญญาของบุคคล และทฤษฎีการคิดของ Bruner ที่กล่าวว่า เด็กเริ่มต้นเรียนรู้จากการกระทำ ต่อไปจึงสามารถจินตนาการหรือสร้างภาพในใจในความคิดขึ้นได้ แล้วจึงถึงขั้นการคิดและเข้าใจในสิ่งที่ป็นนามธรรม (ทิตนา ขम्मณี, 2541) เรื่องของคุณธรรม จริยธรรมฯ เป็นเรื่องของนามธรรม การปลูกฝังจึงต้องให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้ด้วยการกระทำกิจกรรมที่มีการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน กับครูผู้สอน หรือกับชุมชน/สังคมที่แวดล้อมผู้เรียน ซึ่งจะช่วยเหลือหลอมกระบวนการคิดให้ผู้เรียนเกิดการปรับตัวเข้ากับสิ่งที่สังคมคาดหวังได้ กิจกรรมนักเรียนนักศึกษาที่สถานศึกษาจัดขึ้นทั้ง 2 ลักษณะ ล้วนเป็นกิจกรรมที่ฝึกฝนผู้เรียนให้เป็นไปตามทฤษฎีและแนวคิดดังกล่าว

4. การดำเนินการด้านการปฏิบัติของครูผู้สอน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยึดถือหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้ ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและมีส่วนร่วมในการเรียน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครูผู้สอนและเพื่อน และได้ฝึกวินัยในตนเอง จึงทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้เป็นส่วนใหญ่ได้แก่ การบรรยาย การทำงานกลุ่ม การฝึกปฏิบัติจริง และการถาม - ตอบ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนให้ความสำคัญทั้งเนื้อหาและกระบวนการ การให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ทำงานกลุ่ม จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการซึ่งสอดคล้องกับหลักการของการเรียนรู้แบบใหม่ที่ วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2542) ได้นำเสนอไว้ว่า การเรียนรู้แบบใหม่มีจุดเน้นทั้งทางด้านเนื้อหาและกระบวนการ ตลอดจนบทบาทของผู้เรียนที่ต้องมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์ ค้นคว้า สรุไปด้วยตนเอง และกระตือรือร้น นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับที่จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช และรัชนิกร หงส์พนัส (2545) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถใช้ได้เป็นอย่างดีในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฯ ให้ผู้เรียนเกิดภาพพจน์ที่ดีในการปฏิบัติ อีกทั้งกระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญาจะเป็นส่วนเสริมการเรียนการสอนในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ให้เป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน ดังนั้น

สถานศึกษาจึงควรให้ความสนใจต่อความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูผู้สอน

การวัดผลและประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ ในระหว่างการสอนและการประเมินผลทั้งรายวิชา พบว่า มีการประเมินทั้งระหว่างเรียน (On going Evaluation) และการประเมินแบบสรุปรวบยอด (Summative Evaluation) โดยในระหว่างการเรียนการสอน ผู้สอนใช้การสังเกตพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกขณะทำงานแล้วบันทึกลงในแบบสังเกตและดูจากความสำเร็จของชิ้นงานของผู้เรียน โดยมีสัดส่วนคะแนนด้านความรู้และด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ เป็น 80 : 20 แล้วนำคะแนนของการวัดในระหว่างการเรียนการสอนทุกครั้ง ตลอดภาคเรียนมารวมกันแล้วประเมินผลทั้งรายวิชา (ปลายภาค) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า เป็นวิธีการวัดและประเมินผลที่ช่วยให้เกิดการปลูกฝังและพัฒนาคุณลักษณะที่ต้องการได้ เพราะผู้เรียนจะถูกประเมินผลทุกครั้ง ที่เรียน โดยมีคะแนนที่เป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินผลการเรียน ทำให้ผู้เรียนต้องการที่จะแสดงพฤติกรรมที่ครูผู้สอนต้องการปลูกฝังและพัฒนาซ้ำ ๆ กันอยู่ตลอดเวลา จนเป็นการแสดงออกโดยอัตโนมัติ ซึ่งสอดคล้องกับที่ ชูศักดิ์ ชัมภลชิต (2543) ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อใดที่ปฏิบัติทางกาย จนเป็นอัตโนมัติ มนุษย์จะใช้สมองหรือทางความคิดน้อยมาก การที่มนุษย์ตอบสนองทั้งร่างกายและจิตสัมพันธ์กันเป็นอัตโนมัติ สมองก็จะประเมินค่าอย่างมีเหตุผล เกิดความเห็นดีเห็นงามเห็นคุณค่าของการกระทำนั้น นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับทฤษฎี การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning) ของ Skinner ด้วย ซึ่งกล่าวไว้ว่า พฤติกรรมของมนุษย์จะถูกควบคุมด้วยเงื่อนไขแห่งแรงเสริมและการลงโทษ การที่ครูผู้สอนประเมินซ้ำ ๆ อยู่ตลอดเวลา เป็นเงื่อนไขที่มีคะแนนเป็นแรงเสริม ขณะเดียวกันก็ยิ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ Bandura ที่เชื่อว่า ประสบการณ์ที่มนุษย์ได้รับการแสดงพฤติกรรมนั้น จะมีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่จะแสดงพฤติกรรมใดในครั้งต่อไป (ทิศนา แหมมณี, 2542)

5. การประเมินผลด้านการบริหาร

การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนโดยภาพรวมในแต่ละภาคเรียน พบว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่มีการดำเนินการประเมิน โดยใช้ข้อมูลจากหลายด้าน ทั้งจากการประเมินในการเรียนการสอนรายวิชา และจากการเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าถูกต้อง สอดคล้องกับหลักการของการประเมินที่ดี กล่าวคือ การประเมินผลเป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ถูกวัดโดยเทียบกับเกณฑ์ การประเมินที่ดีต้องอยู่บนฐานของข้อมูลที่

หลากหลาย และ เชื้อถือได้ ซึ่งมาจากกระบวนการวัดผลที่มีคุณภาพ สามารถวัดได้ถูกต้อง สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง (สุวิมล ว่องวานิช, 2542) นอกจากนั้น การประเมินเป็นสิ่ง สำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติงาน เพราะจะช่วยให้ทราบได้ว่า การดำเนินงานนั้นประสบผลสำเร็จ ตามเป้าหมายหรือไม่ อย่างไร ดังนั้น การประเมินคุณลักษณะของผู้เรียนโดยภาพรวมในแต่ละ ภาคเรียน จะช่วยให้ผู้บริหารได้ทราบความก้าวหน้าของผลการดำเนินงานการปลูกฝังและพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมฯ ผู้เรียน ตามโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์

การสรุปรวบรวมข้อมูลและรายงานผล ผลการวิจัยพบว่า มีการดำเนินการ รวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน โดยจัดทำเป็นสรุปผลการดำเนินงาน การ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ปัญหาและอุปสรรค ซึ่งดำเนินการในทุกชั้นภาคเรียน แล้วนำ เสนอต่อผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อนำข้อมูลไปใช้ต่อไป ประเด็นที่น่าสนใจ คือ การขาดแผนงาน ในเรื่องการสรุปรายงานผล ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ประเด็นนี้สอดคล้องกับปัญหาในการเตรียมการด้าน การบริหาร และอีกหลายประเด็นที่พบปัญหาในเรื่องของการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ ซึ่งทำ ให้การจัดทำแผนงานไม่ครบถ้วน ระบบแผนที่ดีควรต้องมีแผนงานครอบคลุมทุกขั้นตอน ได้แก่ แผนงานการจัดทำแผน (Planning) การนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation) และการ ประเมินผล และติดตาม (Evaluation) หรือ PIE Model นั้นเอง (อุทัย บุญประเสริฐ, 2541) และสถานศึกษาควรให้ความสนใจในการจัดทำแผนงานให้ครบถ้วน เพราะแผนเป็น เครื่องมือที่สำคัญของผู้บริหาร ในการที่จะบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ

6. การประเมินผลด้านการปฏิบัติของครูผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วน ใหญ่มีการประเมินผลการนำแผนการสอนไปใช้กับสถานการณ์จริง โดยทำการจดบันทึกหลังการ สอน เกี่ยวกับปัญหาด้านพฤติกรรมของผู้เรียนที่เป็นปัญหาบางคน ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้แผน การสอนนั้น และปัญหาที่ทำให้ไม่สามารถทำตามแผนการสอนได้ และมีการนำข้อมูลที่ได้ไป ปรับปรุงแผนการสอนที่จะทำการสอนครั้งต่อไปทุกครั้ง ปัญหาที่พบในการจัดปรับปรุงแผนการ สอนได้แก่ ครูผู้สอนไม่มีเวลาในการจัดทำ ไม่ได้สอนตามแผนการสอน และขาดผู้ให้คำแนะนำ ในการปรับปรุง

ประเด็นที่น่าสนใจ คือ การดำเนินการกับปัญหาไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ แม้ ว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่จะนำผลที่ได้จากการประเมินผลการนำแผนการสอนไปใช้ในสถานการณ์จริง ไปทำการปรับปรุงแผนการสอนในครั้งต่อไปทุกครั้ง แต่กลับพบปัญหาในเรื่องไม่มีเวลาในการ

ปรับปรุงแผนการสอน ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการถูกต้องที่ครูผู้สอนมีการประเมินผลแผนการสอนที่จัดทำขึ้น ว่านำไปใช้กับสถานการณ์จริงได้ดีเพียงใด สอดคล้องกับที่ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวว่า การประเมินผลการใช้หลักสูตรเป็นการตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ดีกับสถานการณ์จริงเพียงใด การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรทำอะไร มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร เพื่อการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น และสามารถนำหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การประเมินผลที่ดี ควรต้องมีการตรวจสอบเป็นระยะ ๆ แต่ปัญหาในเรื่องไม่มีเวลาในการปรับปรุงแผนการสอนนั้น อาจจะเป็นด้วยภาระหน้าที่งานอื่นที่นอกเหนือจากการสอนมาก ทำให้ไม่มีเวลาทำการปรับปรุง ซึ่งสอดคล้องกับพิพัฒน์ ภูภิญโญ (2540) ที่พบว่า ครูผู้สอนมีภาระหน้าที่พิเศษมาก ทำให้เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการพัฒนาการเรียนการสอนไม่เพียงพอ แต่สิ่งสำคัญ คือ การมีจิตสำนึกที่จะพัฒนา ก็จะทำให้พร้อมที่จะลงมือทำมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแก่หน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับกรมอาชีวศึกษา

1. ควรมีการกำหนดนโยบายให้สถานศึกษามีการรายงานผลการดำเนินงานการใช้หลักสูตรตามแนวโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษาเป็นระยะ ๆ เพื่อติดตาม แก้ไขปัญหาในการดำเนินการ
2. ควรจัดประชุมปฏิบัติการให้ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

1. ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์แก่ครูผู้สอนเพิ่มเติม
2. ควรมีการนิเทศติดตามผลในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อช่วยให้ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเป็นผล
3. ควรจัดจำนวนผู้เรียนต่อชั้นเรียนให้เหมาะสม เพื่อช่วยให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ประสบผลมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับครูผู้สอน

1. ควรให้ความสำคัญและความสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนให้มาก
2. ควรศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเทคนิควิธีการในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และวิธีการวัดผลประเมินผลทางด้านคุณธรรม จริยธรรมฯ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

ควรมีการประเมินผลการดำเนินงานโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการสอนอาชีวศึกษา